

НАУКОВЕ ЖИТТЯ**РЕЦЕНЗІЯ**

на монографію УДОВИКИ Л. Г. «Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір: Монографія. - Х.: Право, 2011.- 552с.

Нещодавно науковий світ побачив монографію молодого, але вже відомого в Україні науковця, яка взялася за надзвичайно складну тему, яка є надзвичайно актуальною і майже не розробленою в Україні. Автором монографії є Удовика Лариса Григорівна, кандидат філософських наук, доцент, в. о зав. кафедри теорії та історії держави і права Запорізького національного університету, яка поєднала в собі високий рівень знань філософських і правознавчих дисциплін і продемонструвала високий коефіцієнт інтелектуального розвитку. Авторці вдалося створити унікальну за змістом наукову концепцію, що включає в собі чотири розділи, які несуть в собі високий рівень філософсько-антропологічних засад правової культури:

Розділ 1. Особливості формування філософсько-антропологічного дискурсу в правознавстві.

Розділ 2. Трансформація інституційної, нормативної та доктринальної основ правової системи в умовах глобалізації: філософсько-антропологічна рефлексія.

Розділ 3. Вплив глобалізації на функціонування правової системи.

Розділ 4. Проблеми та перспективи розвитку правової системи в умовах глобалізації.

В монографії на рівні високої філософської рефлексії осмислено складні проблеми трансформації сучасної правової системи, пов'язані з глобальними трансформаціями правової ідеології і правової політики з точки зору антропологічного виміру; трансформацією комунікативних та інтегральних зв'язків правової системи в умовах глобалізації; функціонування правової системи в умовах глобалізації в антропологічному вимірі. Як справедливо відзначає авторка, поряд з названими особливостями впливу процесу глобалізації в цілому на право, на його окремі інститути й на теорію права в реальному житті мають місце й інші особливості, які тією чи іншою мірою співвідносяться з ними. Вони значною мірою відображають соціально-економічну й політичну реальність, що склалася на початку ХХІ століття у світі, а також фокусують увагу на тих проблемах і труднощах, які пов'язані з «пристосуванням» права до сучасних реалій, породжених глобалізацією. Виділяють три напрямки, на яких зосереджує увагу авторка, впливу глобалізації на правові системи сучасності: 1) вплив глобалізації на характер взаємовідносин національних правових систем, посилення їх тісного взаємозв'язку і взаємозалежності; 2) фокусування не на проблемах внутрішнього правопорядку, а на проблемах світового (глобального) правопорядку; 3) вплив глобалізації не стільки на право як явище, скільки на

його теорію й відповідну методологію(с.135).

Монографія Удовики Л.Г. після виходу її у світ зразу стала визначною подією як у філософському житті, так і у середовищі юристів як теоретиків, так і практиків, тому що вона включає інноваційну компоненту правового поля глобальної трансформації людства, в контексті якого осмислюються складні правові проблеми сьогодення. Безперечним науковим успіхом авторки є те, що вона досліджує гносеологічну й онтологічну зумовленість активізації антропологічних досліджень, що дозволили сформувати антропологічну парадигму в праві як методологічне підґрунтя дослідження трансформації правової системи в умовах глобалізації. Одним із чинників, який актуалізує формування антропологічної парадигми є комплекс антропологічних проблем, пов'язаних з ускладненням соціально-правового буття в умовах глобалізації, поширенням ситуацій маніпулятивності, зростанням впливу з боку різноманітних технологій, що діють на психіку людини, а в кінцевому підсумку відображаються не лише на самій людині, а й на суспільстві й правовій системі, слугують перетворенням людини на засіб для досягнення будь-яких цілей.

Авторка монографії заглиблюється у складну проблематику глобалізації, яка здійснює вплив на активізацію правотворчої діяльності і правотворчого процесу на всіх рівнях, в результаті чого змінюються потужність і сила впливу на правотворчість різних факторів, що вимагає зростання ролів й значення судової правотворчості. Правотворчість постає у якості умови та засобу оновлення законодавчої бази та вироблення нормативно-правових положень, спрямованих на прискорення трансформаційних перетворень державно-правових інституцій та сфер життєдіяльності суспільства, оптимізації входження України до процесу глобалізації (с.479).

Монографія Удовики Л.Г., яка щойно побачила світ, має велике теоретичне і практичне значення у сучасних умовах розбудови України та для формування правової, соціальної демократичної держави, як фактору оптимізації підсистем і елементів правових систем, що проглядаються через призму антропологічного підходу. В монографії обґрунтовуються змістовні й функціональні зміни правової системи в умовах глобалізації, необхідність формування стратегії входження у глобалізаційний процес, потреба в гуманізації правової системи в умовах глобалізації, але для цього необхідна антропологічна експертиза правових документів, в основі яких дотримання прав і свобод людини і громадянина.

Монографія Удовики Л.Г. є основою такого нового наукового напрямку, як філософія права, яка є поліструктурною наукою. Це означає, що в філософії права наявно чи латентно себе проявляють наступні напрямки: 1) юридична антропологія сучасного суспільства (сучасних правових систем); 2) юридична антропологія традиційних суспільств (юридична етнографія); 3) юридична антропологія, яка розвивається на стику філософії, соціологічної науки і теорії держави і права. Проблемна ситуація заключається в тому, що стан нашого правознавства оцінюється як складний

і суперечливий, так як, з однієї сторони, інтенсивно обновлюється право; а, з іншої, філософія права не здатна адекватно оцінити потреби громадянського суспільства і людської природи, урегулювати поведінку і діяльність людини, що викликано низькою правовою культурою громадян, нігілістичною направленістю їх свідомості. Специфіка філософії права формулюється «як право, свобода і закон як проблема людини». Мова йде про пріоритет соціально-антропологічних, філософсько-антропологічних, юридико-антропологічних пізнавальних засобів, в трактуванні та аналізі правової дійсності. Як наслідок, основними парадигмами філософської (соціальної) антропології визнаються: 1) тезис про людину як вінець природи, яка володіє унікальними природними здібностями; 2) тезис про людину як діяльну сутність; 3) тезис про людину як вільної істоти.

Методологічною основою дослідження являється феноменологічна інтерпретація правової реальності, згідно з якою правові ідеї людей являються реальними силами конструювання цієї реальності. В той же час використання культурної антропології як методологічної засади правової дійсності свідчить, що біологічне і культурне в людині не слід протиставляти, вони повинні розвиватися паралельно, так як людське існування залежить від культури. *До контексту антропологічного дискурсу трансформації правової системи* відносяться: держава, суспільство, правова система, законодавство, правозастосовні акти, правовідносини, юридичні факти, правова ідеологія і психологія, почуття, емоції, переживання. До парадигм філософії права, що поглиблюють проблеми людини, відносяться наступні парадигми: 1) парадигма людини як центра права і критерію соціально-нормативного регулювання; 2) парадигма поступового правового розвитку (прогресу, регресу, стагнації); 3) парадигма структурної функціональності правового середовища людини.

Правова реформа повинна бути соціально-юридичною, охопити економічні, соціальні, гуманістичні і власне правові аспекти нашого суспільного розвитку. Матриця її реформи заключається не стільки в Концепції реформи, стільки в Конституції країни. Саме в ній закладений головний орієнтир і критерій нашого правового розвитку – людина, особистість, громадянин, їх права і свободи. Нинішньому існуючому законодавству, а, отже, і правовому регулюванню, рідко вдається врегулювати бачення біо-психо-фізичної основи у єдності з закономірностями соціальних структур.

Антропологічний концепт – це гуманітарна експертиза юридичних документів головним чином пов'язана з позиції суб'єктно-суб'єктних відносин. Основні задачі антропологічного аналізу: 1) отримання на основі проведення антропологічного аналізу емпіричних даних про правові умови життя діяльності людини і організацій; 2) визначення «розривів», найбільш загальних проблем, неефективних методів правового регулювання відносин між людьми (суб'єктами права), модель якого заключається у правовому тексті; 3) визначення найбільш перспективних методів правової регламентації з точки зору комфортності виконання людьми правових

команд. *Сфера конкретного антропологічного концепту включає:* а) роль, положення, статус людини у правовому регулюванні; б) прогнозований стан громадянського суспільства, суспільних відносин в цілому як результат правового впливу; в) доступність, зрозумілість правового тексту з точки зору правил юридичної техніки, здатність до переконання, напрямок правосвідомості людини у потрібному напрямку. *Сфера конкретного антропологічного концепту включає:* а) характер відносин у структурі наявного правового порядку; б) забезпечення нормативним актом соціальної свободи (основних свобод) особистості; в) суб'єктивні оцінки процесу правового сприйняття правового акту. Одним із загальних критеріїв антропологічного аналізу правового тексту являється міра створених нормами права об'єктивно гідних умов існування людини. Соціально-філософський концепт філософії права як філософії людини направлений на те, щоб людина була в центрі правотворчості і щоб в Україні сформувалася правова і соціальна держава.

Безперечною достоїнністю наукової монографії Удовики Л.Г. є гарно сформований і розроблений поняттєво-категорійний апарат трансформації правової системи в умовах глобалізації, як правова глобалізація, правова акультурація, правова рецепція, правова конвергенція, правова експансія тощо, що в значній мірі поглиблює та сприяє значній науковій новизні, яка ще не мала аналогів у нашій правовій і філософській літературі. Вражає і правильно оформлений бібліографічний апарат дослідження (941 джерело), використане для аналізу такої складної теми, як трансформація правової системи в умовах глобалізації з точки зору філософа-антрополога та юриста-антрополога, що робить дану монографію надзвичайно глибокою. В той же час дана монографія Удовики Л. Г. необхідна і у зв'язку з імплементацією вітчизняного законодавства в європейське у зв'язку з просуванням до євроінтеграційного простору.

В той же час сьогодні необхідно розгортати впровадження нової парадигми вищої освіти в контексті глобалізації, що закріплена Болонськими деклараціями, як відповідь на виклики цивілізації і одночасно як відповідь на потреби людини знайти своє місце у новому глобальному просторі; налагоджувати розвиток інтеграції наукових досліджень в межах загальноєвропейського простору, започатковуючи участь у міжнародних проектах та освітянських об'єднаннях з метою прискорення процесу інтеграції України до європейської та світової спільноти, інтенсифікації розуміння важливості співпраці у світовому контексті та активізації активності об'єднаних зусиль і можливостей з метою продукування нових знань, розвитку наукової діяльності як головного напрямку євроінтеграційної політики вищої школи. Сприяти впорядкуванню всієї множини накопичених наукових знань про навколишній світ, а також усунення протиріччя між науковими досягненнями людини та усвідомленням нею вірогідних наслідків наукового прогресу, які вірогідні лише за умови перетворення науки на провідний чинник розвитку людського суспільства, процес якого відбувається у вигляді наукової

революції, прогнозувати можливі варіанти розвитку суспільства і контролювати та спрямовувати загальний процес людської цивілізації.

Саме такій революції і допомагають наукові дослідження, аналогічні монографії Удовики Л.Г.

Воронкова В.Г., доктор філософських наук, професор, зав.кафедри менеджменту організацій Запорізької державної інженерної академії, академік Української академії політичних наук, академік Міжнародної академії вищої школи